

ANADOLU'YA HOŞGÖRÜ TOHUMLARI EKEN HACI BEKTAŞ-I VELÎ

BELKIS TEMREN*

Anadolu toprakları bereketlidir. Her yöresinde ayrı bir güzellik, bir doğa zenginliği görmek mümkündür. Tanrının göz nuru döktüğü topraklardır bunlar. Bu topraklarda doğa ve insan el ele verip nice zenginlikler üretmiştir. Pek çok kültüre ev sahipliği yapmıştır güzel Anadolu. Uzun çağlardan beri topraklarında barındırdığı insan grupları, ürettikleriyle, tükettikleriyle, tüm yaşam şekilleriyle, kısacası oluşturdukları kültürle bu toprakların zenginliğine zenginlik katarak onun verimliliğini arttırmıştır.

İşte bu topraklara sonsuz emekle, yılmadan usanmadan *Hoşgörü Tohumları* ekmiş *Anadolu Erenleri*'nden biridir *Hacı Bektaş Velî*. Zamanla onların yolunu izleyenler de bu tohumlara su vermiş, nûr vermiştir, gün gelsin de, tohumlar yeşersin, meyve versin diye. Şimdi bu topraklara bakıyoruz, onca emekle sulanan, sakınılan tohumlar boy vermiş olmalı artık. Ne demiş atalarımız, "Ne ekersen onu biçersin" ve madem ki onlar hoşgörü ekmişler usanmadan, yılmadan; şimdi biçme zamanıdır. *Hoşgörü* derlemeye başlamalıyız artık Anadolu topraklarından.

Anadolu'nun bu bereketli toprağının harçları arasında, Eskiçağ Anadolu dinleri, Hititlerin dinsel inanç ve uygulamaları, Urartu, Frigya ve

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Üyesi.

Lidya'luların, İyonyalıların kültürel miraslarının bulunmasının yanısıra, göçler ve çeşitli iletişimi şekilleri nedeniyle Fenikeliler, İran, Mısır, Mezopotamya, Roma gibi kültürlerden aldıkları etkilerle de bu toprağın zenginliğine zenginlik katılmıştır. Bugün Türk yurdu olan Anadolu elbette ki Türklerin kendilerine has gelenek, görenek ve kültürleriyle de kucaklaşmıştır. Kırşehir'in Hacıbektaş olarak adlandırılan yöresinde bulunan Karahöyük'te 1967 yılında başlatılarak sürdürülen arkeolojik kazılar sonucunda burada Hellenistik, Roma-Frig, Hitit ve Bronz çağlarına ait katmanların bulunması ve çıkarılan eserler arasında yörede Diyonisos kültürünün varlığını düşündürülen eserlerin yanısıra pek çok değerli eserin de bulunması toprağın kültürel zenginliğinin gösterişli bir anıtı gibidir. Ayrıca, Anadolu toprakları, Musevilik, Hıristiyanlık ve İslâmiyet gibi üç büyük dine de yerine göre yakın komşuluk ve ev sahipliği görevlerini üstlenmiştir. Çoğu zaman da çağdaş farklı kültürler arasında bir geçiş, bir köprü görevini gerçekleştirmiştir. Bu topraklarda nice yaşam tarzı, inanç, efsane oluşmuş, çağdan çağa yeni kültür renkleriyle bezene bezene yoğurulup gelmiştir. Anadolu'nun adının nasıl verildiğine ilişkin bu bereketli topraklarda yaşamış çeşitli kültürlerden günümüze kadar gelip hâlâ yaşayan efsaneler bile bunu göstermektedir. Ankara yakınındaki Kızılcahamam yöresinde bulunan Taşlıca köyünde günümüzde anlatılmakta olan bu efsanelerden biri şöyle der:

Bir Türk sultanı asker toplar, sefere çıkar, dağ taş dere tepe aşarlar. Ağustos güneşi dudakları çatlatır, asker su diye kıvrınmağa başlar. İşte bu sırada, ta karşiki tepelerden omuzunda ayran bakracı, ak saçlı bir nine görünür. Yanık dudakların tek umudu bu ihtiyar anada. Kadın, buradaki taş oluğun başına gelir, ayranını döker. Askerler oluğun başına üşüşürler. Manga manga, bölük bölük ellerindeki bakır mataraları doldururlar.

-Doldur oğlum!

-Dolu ana..

-Doldur yiğitlerim!

-Ana dolu..

İhtiyar anne "doldur" dedikçe askerler "ana dolu" diyerek, buz gibi ayranla bağırarını serinletirler. Öyle ki bir bakraç ayran koca bir ordunun

susuzluğunu giderir. Böylece bu kutsal toprakların adı da "Anadolu" olur. Su oluşunun yanındaki mezarın da bu keramet sahibi ihtiyar anaya ait olduğu söylenir ve ziyaret yeri olmuştur.

Bektaşî metinlerinde ise aynı efsane küçük farklılıklarla yer alır. Olay Hacı Bektaş Velî'nin bugün Hacıbektaş olarak anılan Suluca Karahöyük mevkiine ilk gelişi ile ilgilidir. Hacı Bektaş'ın daha sonra Bektaşî azizeleri arasında çok önemli bir yer tutacak olan İdris Hoca eşi Kadıncık Ana (Kutlu Melek) ile karşılaşmasından doğan hikâye şöyle gelişir:

Hacı Bektaş Velî, Suluca Karahöyük'e gelişinde yorgun ve açtır. Çeşme başında çamaşır yıkayan bacılar arasındaki İdris Hoca eşi Kadıncık Ana eve koşup küp dibinde az kalmış olan yağdan bir ekmeğe sürerek getirir. O da "Taşın dökülmesin, artsın eksilmesin" diye dua ve teşekkür eder. Kaynanası, yağ az kalmıştı diye, Kadıncık Ana'ya çıkışmıştır. Akşam yağ küpünün ağzına kadar dolu olduğunu görürler. Kadıncık Ana şaşırarak kaynanasına seslenir: Ana.. dolu, Ana dolu...

Tarihçi ise Anadolu adının Doğu Roma imparatoru Konstantin VII. Porphyrogenetos'un (913-959) Asya topraklarını 14 idari bölgeye (thema) ayırdığı zaman bugünkü Batı Anadolu kısmının Bizans imparatorluğuna nazaran doğuda kalması nedeniyle buraya Thema Anatolica adının verildiğini belirtirler. Yunanca'da Anatolia, güneşin doğduğu taraf anlamına gelmektedir. Bu bereketli topraklar üzerine güneş doğmaktadır.

Anadolu'nun her karış toprağında bir efsane gizlidir. Yaşlı Ankara'lılar "Ankara" adının Farsça "üzüm" anlamına gelen "engür" den geldiğini, bu topraklarda çok üzüm yetiştiği için buraya "engürî" dendiğini, bu adın zamanla "Ankara" olduğunu söylerler. Tarihçilere gelince, onlar bu adın Hititler devrinde "ankuva" klasik devirlerde de "ancyre" veya latince gemi çapası demek olan "ancora" dan geldiğini bu şehrin milâttan önce 1200 yıllarında Frigya kralı Midas tarafından kurulduğunu söylerler.

Ankara'da Kral Midas'a ilişkin bir efsane söylenmektedir. Efsaneye göre Kral Midas, şarap ilâhı Baküs'e (Diyonizos) bir iyilikte bulunur. Bundan çok memnun kalan Baküs, Kral Midas'a kendisinden bir şey dilemesini söyler. Dünya malına düşkün olan ve altını çok seven Midas, fırsatı

kaçırmaz: "Dokunduğum her şeyin altın olmasını isterim." der. Baküs onun tamahına gülererek: "Peki" der. Artık, Kral Midas, neye elini sürerse, altın olur. Yerden bir taş alır, altın olur. Ekin başaklarını koparır, altın taneler avucuna dökülür. Sevinerek sarayına koşar, kapıya dokunur, tokmak altın kesilir. Uşaklarına güzel bir yemek yapmalarını emreder. Sofra kızartmalar, meyvalarla donanır. Midas, büyük bir iştahla yemeklere el atar. Hepsi altın kesilir. Altın lokmalar, bir türlü boğazından geçmez. Su içmek ister, o da altın olur. İşte o zaman hatasını anlar. Dileğinden pişman olur. Baküs'e yalvarır: "Kusurumu başışla, beni bu altın felaketinden kurtar." der. Baküs haris kralın haline acır. Gediz nehrinde yıkanmasını söyler. Midas, nehrde yıkanır ve başına gelen musibetten kurtulur. Aradan yıllar, yüzyıllar geçmiş. Ankara'da artık Müslüman Türkler yaşamaktadır. Devirler, insanlar değişmiş ama efsane yaşamını sürdürmüştür. Biraz farklılaşarak, İslamî özellikler alarak bir "Hacettepe" efsanesi oluşmuştur.

Hacettepe Ankara'nın ortasında, üzerinde kurulan üniversiteyle tanınan yüksekçe bir tepedir. Bir zamanlar, bu tepede sevgililer buluşur, birliktelikleri için dua eder, hacette bulunurlarmış.

Ankaralı ninelerin anlattıkları efsanesi ise şöyledir: Bir zamanlar Ankara'nın çok tamahkâr, gözünü dünya malı bürümüş bir sultanı varmış. Her sabah bu tepeye çıkar, dua eder, hacetini söylemiş: "Tuttuğum altın olsun." diye yalvarır dururmuş. Bir sabah tepede "Hızır"ı karşısında buluvermiş. Hızır: "Peki" demiş. "Git sarayına neye dokunursan altın olacak." Sultan sevinerek gitmiş, neyi tutarsa altın oluyormuş. Sofraya oturmuş, ekmeğe el atmış, altın olmuş, suya el atmış altın olmuş. Başlamış ağlamaya. Derken Hızır gelmiş. "Niye ağlıyorsun?" diye sormuş. O da: "Neyi tutarsam altın oluyor, açlıktan öleceğim, beni kurtar." demiş. Hızır: "Bu sana ders olsun, git hacette bulunduğu tepeye yıkan, abdest al, iki rekat namaz kıl eskisine dönersin." der. Sultan söyleneni yapar, derdinden kurtulur, tepeye de Hacet Tepesi derler.

İşte halk arasında yer eden bu efsaneler, taşıdığı mesajlarla, Anadolu topraklarında yaşayan halkların kültürleriyle bezenerek ve çok eski çağlardan başlayarak Anadolu insanının hayata bakışını günümüze dek taşımıştır. Daha ilerilere de mutlaka taşıyacaktır.

Hacı Bektaş Velî de "Can denen bostanı marifet suyuyla besleyiniz." diyerek böylesi verimli bir toprağa bakımsız kaldığı bir zamanda tekrar can vermeye gelmiş bir hizmet eridir.

Hacı Bektaş Velî Kimdir?

Bektaşîlerce Hacı Bektaş Velî'nin doğum tarihi Hicri 606 (Miladi 1209-10) ölüm tarihi ise Hicri 745 (Miladi 1343-44) olarak kabul edilir. Bu kabule göre Hacı Bektaş Velî 134 yıl yaşamıştır. Bunun yanısıra doğum ve ölüm tarihleri biraz farklılaşarak 63 yıl ve 92 yıl yaşadığına ilişkin tarihler bulmak mümkündür. Evliyaların doğum ve ölüm tarihlerinden çok toplum üzerinde bıraktığı izlerin önemli olduğunu da unutmamak gerekir.

Hacı Bektaş Velî Horasan'ın Nişabur şehrinde doğmuştur. Babası İbrahim, annesi Ahmed kızı Hâtem Hatun'dur. Her ikisi de Türktür. Okul yaşına geldiğinde eğitimini Türkistan Pir'i Ahmed Yesevî'nin halifelerinden Lokman Perende'nin yanında yaptığı söylenir. Bektaşî kaynaklarında Hacı Bektaş Velî'nin Suluca Karahöyük'e gelip yerleştiği, dergâhını burada kurduğu belirtilmektedir. Bu yöre bugün onun adıyla (Hacıbektaş) anılmaktadır. Daha sonraları İdris Hoca ve eşi Kadıncık Ana'dan yakın ilgi ve hizmet gören Hacı Bektaş Velî, Kadıncık Ana'yı evladı olarak kabul eder. Bazı kaynaklar Hacı Bektaş Velî'nin evlendiğini yazmaktadırlar. Bu kaynaklar çoğu kez Alevî kaynaklıdır. Bektaşîler ise bunu kabul etmezler. Bugün Hacı Bektaş Velî'nin evlendiğine ve bu evlilikten çocukları olduğuna ilişkin bilimsel bir veri de bulunamamıştır. Günümüzde, Bektaşîliğin en üst makamında bulunan Dede Baba Bedri Noyan, "Alevîlik Bektaşîlik Nedir?" adlı kitabında konuya açıklık getirmektedir.

Hacı Bektaş, arasında hanedanı olmayan, içinde yaşadığı, parçası olduğu halka dayanan bir dervıştır. Bu yüzden alçak gönüllülük, hoşgörü ve hizmet aşkı onun en kuvvetli meziyetleri olmuştur.

Hacı Bektaş Velî'nin Öğretisi

Hacı Bektaş Velî Horasan'daki yaşantısı sırasında eriştiği bilgi düzeyi ile Ahmet Yesevî'nin oluşturduğu "dört kapı" (şeriat, tarikat, marifet, hakikat) doktrinini benimsemiş, Türk töresini iyi bilen, ustaca kullanan ve Türk diline hakim bir liderdir. Hacı Bektaş Velî'nin Anadolu'ya geçtikten sonra

Horasan'dan aldığı dört kapının her birine onar makam ekleyerek şekillendirdiği ve çevresinde bulunanlara aşılacağı *dört kapı, kırk makam*" doktrini, bu düşünceyle bezenmiş Anadolu Türk kültürünün oluşmasına olan katkısıdır. Böylece, Anadolu'da oluşmaya başlayan yeni bir *okul* görmekteyiz.

Bu öğretinin kaynağı Hacı Bektaş Velî'dir. Mekanı ise Anadolu. Ancak, öğretisi Balım Sultan tarafından yazıya alınana dek sözlü olarak şekillenme aşamasını sürdürmüştür. Böylece okullaşan bu kuruma ardaları tarafından *Bektaşîlik* adı verilmiştir. Bektaşî öğretisi Mısır'dan Balkanlara çok geniş bir alana yayılmış, Türk kültürünü, töresini, adâletini gittiği yerlerde benimsetmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun en parlak dönemlerinde ona kuvvet veren Yeniçeri ordusu da Bektaşî geleneklerince yönlendirilmiştir. Yeniçeri ordusundaki yozlaşmalar, orduya Sultan ve hanedan mensuplarının iltimasıyla "maaşlı olsunlar" amacıyla gelenek dışı olarak Bektaşî olmadığı halde eleman alınmasıyla başlamıştır. Diğer bir adı "Tarık-i Nazenin" (nazik yol) olarak tanımlayabiliriz. Evrendeki ulaşılabilecek tüm bilgiyi içermesi niteliğiyle Tarık-i Nâzenin Allah bilgisine giden nâzik yolda insanı eğitmektedir. Hacı Bektaş Velî bu yolu Anadolu'da oluşturan, sevdiren, benimseten önderdir. Yolun kapıları, bu zevkli yola gönül verenlere açıktır. Bu nedenle Hacı Bektaş Velî'nin öğretisi yoluna bugüne dek dünyanın pek çok yöresinden katılan olmuştur. Hangi dinsel ve etnik kökenden olursa olsun bu yolda insanlar buluşup, birleşirler. *İster Alevî bir aileden gelsin, ister Sünnî bir aileden gelsin ve hattâ ister Hıristiyan, ya da başka bir inanca sahip bir aileden gelsin bu zevki yola katılmışsa, Bektaşî olmuştur.* Bektaşî olduğu için Müslümandır. Böylece Hacı Bektaş Velî'nin öğretisinde tüm dünya insanları *birlik olma* olanağını bulurlar. Tapduk Emre dergahından yetişen Yunus Emre de bu zevkli yolun misyonerlerinden biridir. Kalemıyla, dizeleriyle yolun inceliklerini oya gibi işlemiştir. Hacı Bektaş Velî'nin yetiştirdiği ardalarının Hacı Bektaş Velî'yi Pîr olarak görmesiyle, onun öğretisini sürdürmesiyle Bektaşîlik yolu bir zamanının halk eğitimi yapan kuruluşları niteliğini taşıyan bir tarikat hüviyeti kazanmıştır.

Bu eğitim düzeninde temel olan Türk töresi, geleneği, göreneği ile İslâm'ın evrensel özellikleridir. Böylece Türk yurdu haline gelmekte olan

Anadolu'da sahipsiz kalan Türk töresine bağlı halk kendilerine bir lider buluyordu. Bu törede kadın erkek birbirinin tamamlayıcısıydı, eşdeğerdeydi. Hacı Bektaş'ın eğitim çemberinde de bu nedenle kadın ve erkek birlikte yerlerini almaktaydı. Hacı Bektaş'ın çağdaşı olan Mevlânâ ise aynı dönemde saray çevresinde eğitim çemberini oluşturmuştur. Ancak, sarayın gelenekleri çerçevesinde kadının erkekle eşdeğerde olmadığı ve Farsçanın Türkçeye yeğlendiği bir ortamda hizmet görmekteydi.

Hacı Bektaş Velî bu dönemde Anadolu'daki Türk toplumuna önderlik etmeseydi neler olabilirdi? Bu soruya yanıt vermeye çalıştığımızda, sahipsiz kalmış, iletişimi kopmuş, eğitim olanağından yoksun, yönetimle yabancılaşmış, geniş halk kitlelerinin oluşturabileceği sorunları düşünürsek ve sarayın Türk töresine, diline, kültürüne yabancılaşmışlığını dikkate alırsak, Hacı Bektaş'ın vermiş olduğu hizmetin boyutlarını daha iyi anlayabiliriz sanırım.

Hacı Bektaş Velî'nin en büyük eseri, düşünceleri ve davranışlarıyla çevresindekilere örnek olan kimliğidir ve onun çevresinde oluşan eğitim çemberinin günümüze kadar gelen izleridir. Bundan başka bilinen eserleri, "Makâlât", "Fevâid", "Şadhiyye" ve "Şerh-i Besmele"dir. Ayrıca, Hacı Bektaş Velî'nin hayatı ve efsanevi kişiliğini konu alan "Velâyetname" günümüze dek gelen önemli eserler arasında bulunmaktadır.

Hacı Bektaş Velî'nin Ektiği Tohumlar:

Bugün halk evliyaları olarak kültürümüzde yer etmiş kişilerin söylediği sözlerin söylendiği gündeki şeklienden, cümle yapısından çok, halkça nasıl algılanmış olduğu, halkı nasıl etkilemiş olduğu, günümüze kadar gelen, ona mal edilmiş şekli önemlidir. Çünkü kalıcı olan budur. Kitleleri, çağları etkilemiş olan budur. Bu insanlar halka, kendi kişilikleri ve yaşam biçimleriyle yazmış oldukları birkaç eserden çok daha fazla şey vermişlerdir. İşte Hacı Bektaş Velî de günümüzde geniş halk kitleleri arasında bıraktığı derin izlerle anılan, dolayısıyla bu topraklara nadide tohumlar ekmiş evliyâlardan biridir. Kerameti ektiği tohumlardadır.

Her şeyden önce Hacı Bektaş'ın Anadolu'ya gelişine ilişkin efsanevî anlatım onun Anadolu'ya "*güvercin donunda*" geldiğini vurgulamaktadır.

Güvercin ise, *barış*ı simgelemektedir. Kulaktan kulağa günümüze dek gelen yaygın bilgi bize Hacı Bektaş Velî'nin Horasan'dan Anadolu'ya *barışçı* amaçlarla geldiğinin halk arasındaki kabulünü göstermektedir. Bir elinde geyik bir elinde aslan tutan Hacı Bektaş Velî'nin portresi onun barışçı kişiliğini ve zayıfı kuvvetliye ezdirmeyen, karşıtlar arasında *uzlaşma* sağlayan öğretisini çarpıcı bir şekilde simgelemektedir. Bu eser bugün Hacı Bektaş Velî Müzesi'nde bulunmaktadır.

"Ayağa kalkarsan, hizmet amacıyla kalk

Eğer konuşacaksan, hikmet ile konuş.

Ve oturacağın zaman, saygıyla otur." diyen Hacı Bektaş Velî, Neolitik çağdan bu yana pek çok yerel kültürü bağrında konuk edip, harmanlamış olan bu topraklara son dönemde yerleşmiş olan Türk kültürünün İslâm dini ile bütünleşmesiyle *barış*, *kardeşlik*, *hoşgörü*, *alçakgönüllük*, *uzlaşma*, *koşulsuz sevgi* ve *hizmet aşkı tohumları* ekmiştir. Bunun için bir ömür boyu çalışmış, hizmet vermiş ve oluşturduğu eğitim sistemiyle çevresindeki halka, insan sevgisini aşlamış, insanca yaşamak için bireyin kendini mürşid gözetiminde eğitebilmesine olanak sağlayan öğretimi geliştirmiştir.

Pratik, kullanışlı çözümler getirmiştir:

"Eskiye terk, câhile ölüm, ârife ise doğumdur." diyerek yenilikçi yönünü ortaya koyar. Uzaktakini yakına getirme olarak tanımlanabilen uygulamasında, içinde yaşadığı halkın olanaklarını en akılcı kullanarak ruhanî hedeflerine ulaşmalarını ve öz kaynaklarını savurganca kullanmamalarını amaçlamıştır. Bu nedenle İslâm dinine özgü dinî ziyaretgâhların simgesel özdeşlerini, öğretisini oluşturduğu Suluca Karahöyük'te oluşturmuş halkın rahatça, masrafsız olarak bu yerleri ziyaretlerinde aynı ruh halini ve duyguları yaşayabilmelerini olanaklı kılmıştır.

Zaman, canlılığın, hareketin ölçütüdür. Canlılığın devamı için zamanın boşa geçirilmemesi, hareketsiz kalınmaması gerekir. Hacı Bektaş Velî de "geçmiş zamanın zararına yanmak, eldeki zamanı da yitirmektir." derken yenilikçi, araştırmacı bakış açısıyla zamanı değerlendirmenin canlılığa katkısını vurgulamaktadır.

Kimseyi ve hiçbir şeyi putlaştırmamıştır:

"Mertebe ve makam yoktur, dostun gönlünden başka" diyen Hacı Bektaş Velî tevhid inancından yola çıkarak, her şeyde, herşey vardır." der. Her bakılanda Tanrı'yı bulma" prensibiyle, madem ki Tanrı her yerde ve herşeydedir, o halde hiçbir şey ve hiç kimse yaradılış olarak diğerinden üstün olamaz şeklindeki düşüncesi onu putlaştırmalardan uzak tutmuştur. Ancak herşeyin üstünde değer verdiği birşey vardır; bu da bilimdir. "Bilim evrenin bütün değerlerinin üstündedir ve ilimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır." der. Bilim de "Eğitim"le elde edilir. Düşünce, bilime giden yoldur. Hacı Bektaş Velî, "Tanrı'nın nimetlerini inceleyiniz?" derken insanların en büyük özelliği olan "düşünen varlık" olmalarının önemini vurgulamıştır. Madem ki düşünebilme yetisi insana bahşedilmiştir; bunu kullanmamak Tanrı'nın verdiği nimete nankörlük etmektir. Düşünce üreticidir, yenilikçidir. Düşünen insan olarak Hacı Bektaş Velî bağınazlıktan uzaktır. Kendisini izleyenlere, "ara, bul" derken araştırmacı olmalarını istemiştir. Eğitimi kutsamış, "yıl ile giden, yorulmaz." demiştir. Eğitim alan kişiye er kişi der. Cins, ırk, köken ayırımı yapmamış ancak er kişileri (eğitim almış) ham ervah dediği eğitim almamış kişilerden ayırt etmiştir. Bilginin de paylaşılması gerektiğini düşünmüştür. Bunu "arif olup da vermeyen, cahildir." ve "düşünce karanlığına ışık tutanlara ne mutlu." sözleriyle özetler. Bilginlere ve kendini tanıyanlara *alçak gönüllülük* yaraşır derken, en değerli bulduğu özelliklere sahip insanın dahi *putlaştırılmaya yol açmayacak* davranışlara sahip olması gerektiğini vurgular.

Doğrulukla çalışmayı önerir

"Gündüz şek ile dünya işine, gece aşk ile ahiret işine" prensibini uygular. İnsanların ibadet adına dünyadan el etek çekmesini, miskinlik etmesini hoş karşılamaz. "Aşına, işine, eşine sahip ol." der. İnsanların emeklerine saygılıdır. Çalışkanlığı önerir. Dürüstçe çalışmayı kutsar. "Eline, beline, diline sahip ol." prensibi bugün yolunu izleyenlere bıraktığı mirasın ilk maddelerini oluşturur. "Hayırlı iş tutan, ibadetini tutmuş sayılır." der.

Mala düşkünlük, tamahkârlık yoktur.

Hacı Bektaş Velî'nin "Şeriate: Bu senindir, bu benim; Tarikatta: Hem senindir, hem benim; Hakikatta: Ne senindir, ne benim." dizeleriyle dile

getirdiği gerçeği Yunus da: "Mal sahibi, mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi?" diyerek sorgular.

"Tanrı ile aradaki perde, yerler, gökler değildir; sen-ben düşünceleridir." diyerek insanlar arasındaki ikiliği kaldırmak, kardeşlik, birlik duygularını geliştirmek ister. Hacı Bektaş'ın *iyilik yapma* konusundaki söz ve davranışları hizmet aşkıyla birleşir. Faydasız olanın, zararı olacağı düşüncesiyle, "Yapacağın her iyiliği, makbule geçecek şekilde yap." demiştir. Ayrıca, "Benim üç iyi dostum var." der. "Öldüğüm zaman biri evde kalır, biri yolda, biri de benimle beraber gelir. Evde kalan malım mülkümdür. Yolda kalan dostlarım ve yakınlarım; benimle gelen ise iyiliğimdir." Buna bir de Hacı Bektaş'ın öğretisinin can alıcı noktalarından birini oluşturan "Ölmeden evvel ölünüz." prensibini eklerseniz, yaşama bakışında neyi amaçladığını daha açık olarak görebiliriz. Ölünce kendisiyle giden yani, birey açısından kalıcı olan sadece iyiligidir ve bu hayatta ölmeden evvel ölmek gerekir. "Elden gelen her iyiliği herkese yapınız." diye öğütler.

Herkese ve herşeye karşı hoşgörülü olmayı öğütler.

Hoşgörüsü o kadar geniş kapsamlıdır ki, sadece insanları değil tüm canlıları kapsar. Bu yüzden bugün yolunu izleyenler "marulu seviyorsan, gübreyi de hoş görmeyi bilmelisin." diyebilmektedirler.

Hoşgörülü olmanın başlangıcı, sevgi ve saygıdan geçer. Başkalarını sevip, sayabilmek onlarda kusur aramaya çalışmak ile asla mümkün değildir. Çevremizde görebileceğimiz ufak, tefek kusurları da görmezlikten gelmek, onları büyütmemek daha büyük çaptaki güzelliklerin oluşmasına olanak tanımamız açısından önemlidir. Bu nedenle Hacı Bektaş Velî, "Gördüğünü ört, görmediğini söyleme" ve "kimsenin ayıbını görmeyen cana aşk olsun." der. Ölümsüz düşüncenin, yıkıcı eleştirilerin daha büyük olumsuzluklara ve yıkımlara neden olacağı düşüncesiyle insanlığın huzuru ve dünya barışı için, "hiçbir insan ve ulusu ayıplamayınız." demiştir.

Her halin geçici olduğunun bilincinde olarak, sıkıntıya ve zorluklara sabırla katlanmayı öğütlemiş, şikayetçi olmadan, elinden geleni yapmayı önermiştir. Böylece, yaşanan ortama gösterilen *hoşgörü*yü simgeler.

"Gerçek derviş kimseye kırılmaz. Yiğit de odur ki, kırılmaya değer kimseyi bile kırmaz." Bu kural Hacı Bektaş'ın kurucusu olarak yer aldığı Bektaşîlik yolunda "İncinsen de incitme" prensibi olarak yerini almıştır.

Hiçbir zorlamaya başvurmamıştır, özgürlükten yanadır.

İnsana duyduğu saygı ve kutsama onun özgür iradesine duyduğu saygı ile bütünleşmiştir. Kimseye gel benim yoluma katıl diye *zorlama yapmamıştır*. Bugün onun kurucusu olduğu Bektaşîlik yolunda da bu nedenle yola katılma özgür irade ile olur ve bu da özgür iradenin gelişmiş olabileceği yaştan yani, reşit olduğu yaştan evvel olmaz. Kimsenin doğuştan bir inançla bağlanmış olmasını doğru kabul etmez. İnsan inancını özgür iradesiyle seçtiği sürece o, kendi öz malıdır. "Gelme, gelme, dönme, dönme; gelelinin malı, dönenin canı" prensibi de bu yola girmek isteyenlere bir uyarı niteliğindedir. Açıklamasını kısaca şöyle yapabiliriz: "Kimse sana gel diye etki ve zorlama yapmıyor. Tereddütün varsa, gelme. Özgür iradenle, kendi rızanla gelmek istiyorsan gel. Ancak geldiğin taktirde zamanının, emeğinin bu yol gereğince harcanacağını bil. Bu yolda bencillik, tamahkârlık yoktur, bu nedenle mal hırsından uzak kalırsın, yola girdikten sonra dönersen, vazgeçersen, zamanını harcamış olursun ki, zaman, hareket ve can demektir." Bu en açık yorumunun yanısıra, günümüzde Bektaşîler aynı sözlere içsel anlam katmalarında, başka seviyelerde yorumlar da getirmektedirler.

Az söz erin yüküdür

Çok söz hayvan yüküdür

Bilene bu söz yeter

Sende güher var ise

diyen Yunus'a kulak verelim ve Hacı Bektaş'ın şu dizeleriyle konuyu özetleyelim:

Dervişlik hırkada, tacda değildir,

Hararet nardadır, sacda değildir

Her ne arar isen kendinde ara,

Kudüs'te Mekke'de Hac'da değildir.

Sakın bir kimsenin gönlünü yıkma,

Gerçek erenlerin sözünden çıkma,

Eğer insan isen ölmezsin korkma!

Âşığı kurt yemek uçta değildir.

"Düşmanınızın dahi insan olduğunu unutmayınız" ve "Tanrı'ya dost olmayı halka eziyet etmemekte bil" diyen Hacı Bektaş Velî tüm insanları sevgi ve hoşgörü ile kucaklarken bunu sadece insanlara yöneltmez, bu duygular yaratılmış ve yaratılacakların tümünerdir. Hayvanlara, bitkilere tümüyle doğaya, evrene sevgi ve hoşgörü ile bakmak anlamındadır. O'nda *düşmanlık ve kin tohumları yoktur*.

Bugün sorsak dünyanın en önemli sorunlarını sıralayınız diye, herkes bir yanıt verir. Peki çok madde sıralar, savaşlar, yoksulluk, çevre kirliliği, nükleer tehlikeler vs. vs. Peki ama bunların da nedenini oluşturan asıl ana sorun nedir? Bence bunun yanıtı, "*bencilleşen dünya*"dır. Sevgisizliktir. İşte Hacı Bektaş Velî "nefsinin tutsağı olanlardan yarar beklemeyiniz" diyerek bencilleşmeye doğru hızla ilerleyen insanlığa, "dur" demeye çalışmış, kendisini başkasının yerine koyabilen, başkalarını da düşünebilen, sevebilen "*toplumsal insan*" modelini oluşturmaya çalışmış son derece önemli bir halk adamı ve hizmet eridir.

Sonuçta, çağlardan beri yaşayan efsanelerin de gösterdiği gibi karşılıksız vermenin sınırsız ödüllendirilişi, tamahkâr olmamanın gereği, elindekinin kıymetini bilmek gibi değer yargılarından birkaç örnek sunabildiğimiz ancak daha pek çok güzel ve olumlu davranış özelliğinin işlenip aşılandığı bu verimli topraklar, onun güzelliklerine güzellik katan, nadide tohumlar eken Hacı Bektaş Velî ile zenginleşmiş aynı zamanda bugünkü izleriyle Hacı Bektaş Velî'nin oluşmasına da katkıda bulunmuştur.

Şimdi ekilen tohumlardan gelişen çiçekleri derleme zamanıdır. Sevgiyle, hoşgörüyle nefes alıp nefes vermemiz gerek.

Yararlanılan Kaynaklar

Akpınar Turgut, *Türk Tarihinde İslâmiyet*, İletişim Yay., İstanbul, 1994.

Eyüboğlu, İsmet Zeki, *Anadolu İnançları*, İstanbul, 1987.

Gülvahaboğlu, Adil, *Hacı Bektaş Velî*, Ankara.

Koca, Turgut, *Pir Nefes Üstad*, Ankara, 1985.

Melikoff, Irène, *Uyur İdik Uyardılar*, Cem Yay., İstanbul 1993.

Noyan, Bedri, *Bektaşîlik Alevîlik Nedir?*, Ankara 1987.

Önder, Mehmet, *Anadolu Efsaneleri*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1966.

Öztürk, Mürsel, *Hacı Bektaş Velî ve Çevresinde Oluşan Kültür Değerleri Bibliyografyası*, Ankara 1991.

Sağdıç, Ozan, *Hacıbektaş Kılavuzu*, Ankara.

Sümer, Ali, *Anadolu'da Türk Öncüsü Hacı Bektaş Velî*, Ankara 1989.

Temren, Belkıs, *Bektaşîliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu*, Kültür Bakanlığı Yay., Başvuru Kitapları, Ankara 1994.

Temren, Belkıs, *Tasavvuf Düşüncesinde Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yay., Demokrasi Klasikleri, Ankara 1995.

Yurdaydın, Hüseyin ve Dağ, Mehmet, *Dinler Tarihi*, Ankara 1978.

